

synthesis and comparison) and empirical (direct and indirect observation).

Results. *The influence of the main aspects of civic education on the advanced development of key competencies of junior bachelors of humanitarian specialties was proved.*

Conclusion. *It was summarized that the civic competence of a future junior bachelor is a complex integrated education in the structure of a specialist's personality and can be considered as a system-forming factor of legal competence.*

Key words. *civil education; legal competence; junior bachelor; humanities; competence-based approach.*

References

1. Bolotova E.L. (2007). Sistema nepreryvnoy pravovoy podgotovki pedagogicheskikh kadrov [System of continuous legal training of teachers]: Avtoref. dis. ... d-raped. nauk.: 13.00.08. [in Russian]
2. Kontsepsiia hromadianskoi osvity v Ukraini [The concept of civic education in Ukraine] [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <http://library.kr.ua/women.html/pgovuindx.html#Авт>. [in Ukrainian]
3. Postanova prezydii Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy «Pro kontsepsiuu hromadianskoho vykhovannia ditei i molodi» [Resolution of the Presidium of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine «On the concept of civic education of children and youth»], 19 kvitnia 2000 r. Protokol №1-7 / 4-49. [in Ukrainian]
4. Kichuk Ya. V. (2008). Pravova kompetentnist maibutnoho fakhivtsia – priorytetne zavdannia hromadskoi osvity u vyshchii shkoli [The legal competence of the future specialist is a priority of public education in higher education]. Visnyk Lviv. Ceriia pedahohichna. Vyp 23. S. 141-147. [in Ukrainian]
5. Kyzenko V. I. (2016). Postneklasychna metodolohiia proriientsatsiinoi diialnosti v umovakh profilnoho navchannia [Post-classical methodology of career guidance activities in terms of specialized training]. Ukrainnyi pedahohichnyi zhurnal. №1. S. 94-108. [in Ukrainian]
6. Kuzmenko Yu. V. (2013). Rol hromadianskoho vykhovannia u formuvanni natsionalno svidomoi uchnivskoi molodi [The role of civic education in the formation of nationally conscious student youth]. Tavriiskyi visnyk osvity. №2 (42). S. 21-24. [in Ukrainian]
7. Pyshko O. L. (2015). Kompetentnisno oriienovana metodyka navchannia pravoznavstva uchniv deviatykh klasiv [Competence-oriented methods of teaching law to ninth grade students] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Pyshko Olena Leonidivna. Kiev. 251 s. [in Ukrainian]
8. Pometun O. (2005). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky [Formation of civic competence: a view from the standpoint of modern pedagogical science]. Visnyk prohram shkilnykh obminiv. № 23. [in Ukrainian]
9. Shestopaliuk O. Hromadianska osvita yak faktor formuvannia hromadianskykh kompetentnostei suchasnoi molodi [Civic education as a factor in the formation of civic competencies of modern youth.]. Ridna shkola №3, berezen 2010, s. 34. [in Ukrainian]

Отримано редакцією 15.12.2020 р.

УДК 37.013.43:069.12

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-3-44-45-54

ПОНЯТТЯ МУЗЕЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРДОВИЩА В СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Ковач Аттіло Іштванович

випускник аспірантури кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»
e-mail: 19921999kovacsattila@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9923-9411

У статті розглянуто поняття «освітнє середовище» в контексті сучасного педагогічного дискурсу. Проаналізовано розуміння освітнього середовища у філософській, психологічній, педагогічній літературі. На основі виявлення суттєвих ознак освітнього середовища та розкриття сутності музею як складової культурного простору запропоновано визначення музейно-освітнього середовища, представлено його структуру. Проаналізовано моделі освітнього середовища і запропоновано ті, інтеграція яких забезпечує проєктування дієвої й динамічної системи з наперед заданими властивостями, а саме музейно-освітнього середовища для профорієнтації учнів.

Ключові слова: *середовище, освітнє середовище, віртуальне середовище, музей, музейно-освітнє середовище, проєктування середовища.*

Постановка проблеми. Для сучасного світу, що перманентно глобалізується, вимогою часу затребуване рівноправне партнерство, співпраця культурних та освітніх суб'єктів.

Йдеться про взаємодію музеїв та освітніх закладів у справі досягнення результатів, відображених у суспільному запиті на освічену, культурну, творчу, інтелектуальну особистість, здатну до продукування креативних рішень, прояву нестандартного мислення та рішучих дій у важливих життєвих ситуаціях. Використання сучасних інформаційних технологій у всіх сферах людського життя створює унікальну можливість поєднання освітнього і музейного середовищ у єдину і цілісну систему формування компетентісно орієнтованої особистості, здатної до самостійного пошуку життєвого шляху, зокрема професійного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи музейної педагогіки закладені в дослідженнях Е. Байдиної, Н. Малюшової, Т. Чумалової; аналіз впливу музейного середовища на якість освіти розкрито в дослідженнях Т. Белофастової, М. Заїрової, Ю. Омельченка, Б. Столярова, М. Юхневича; історія розвитку музейної педагогіки висвітлені у наукових працях Б. Столярова, А. Юрченка тощо.

До питання використання музейного середовища для виховання, навчання, розвитку і формування особистості звертається багато науковців, зокрема: Ю. Беззуб (формування соціальної та громадянської компетентностей учнів засобами музейної педагогіки); Н. Горська (музейний освітній продукт як різновид евристичної освіти); О. Дудар (упровадження елементів музейної педагогіки в роботу дошкільних навчальних закладів); О. Караманов (музейна педагогіка і STEAM-освіта); Ю. Павленко, Н. Топчій (елементи музейної педагогіки в навчально-виховному процесі початкової школи); О. Палійчук (формування історичної свідомості засобами музейної педагогіки); Л. Сліпчишин (реалізація освітньої функції музею в професійному навчальному закладі); О. Стрижак (шкільні віртуальні музеї як шлях реалізації історико-культурної наукової освіти) тощо.

Утім проблема визначення музейно-освітнього середовища, розкриття його структури не стала предметом окремого дослідження.

Мета статті – розкрити сутність музейно-освітнього середовища, його структури для розуміння особливостей проектування дієвої і динамічної системи з наперед заданими параметрами, а саме музейно-освітнього середовища для профорієнтації учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці зазначають, що незважаючи на широке використання терміна «середовище», він не має чіткого і однозначного трактування.

У загальному значенні термін «середовище» вживають у розумінні умов, чинників, які впливають на життя людини. Споріднений до нього термін «оточення» окреслює сукупність таких елементів, взаємозв'язки між якими становлять простір та умови життя людини. Але для людини «середовище» – це не тільки навколишній світ. Це і світ, який існує, створюється нею в процесі соціальної взаємодії, спілкування, діяльності, як проєкція внутрішніх, психологічних (пізнавальних, емоційних, вольових) процесів та психічних станів на конкретні обставини життя.

У філософському аспекті поняття «середовище» розкривається через фундаментальне поняття «система». Дослідження сенсу буття людини пов'язується з особливостями середовища та властивостями системи. Як стверджують науковці, поняття «середовище» історично виникло всередині природничонаукового пізнання. У природничих науках відношення «середовище – система» – це відношення більш складно й високо організованого (система) до організованого менш складно (середовище): саме завдяки своїй більш складній організації система може поводитися активно стосовно пасивного середовища. Однак при ближчому розгляді виявляється: щоб бути середовищем, множина процесів повинна бути також системно організована.

Узагальнення філософських визначень середовища з погляду системного підходу дозволяє констатувати, що середовищем є все зовнішнє стосовно якоїсь системи. Це поняття має три різні значення, а саме: 1) речовина, що заповнює простір, а також тіла, що оточують що-небудь; 2) оточення, сукупність природних умов, у яких протікає діяльність людського суспільства, організмів; 3) оточуючі соціально-побутові умови, обстановка, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов. Привнесення соціокультурних аспектів у тлумачення поняття вможливує включення в соціальний обіг уточнення у сприйнятті середовища як

сукупності природних або соціальних умов, у яких протікає життєдіяльність якого-небудь організму; соціально-побутова обстановка, у якій протікає життя Людини; сукупність людей, пов'язаних спільністю соціально-побутових умов існування, спільністю професії, заняття.

Уточнення характеристик середовища можливе крізь призму порівняння і протиставлення його з поняттям «простір», що також вказує на оточення і дозволяє виявити важливі параметри, що пояснюють багато проявів середовища. У філософському сенсі простір трактується як одна з основних об'єктивних форм існування матерії, що характеризує розташування матеріальних об'єктів один відносно іншого, виражає протяжність тіл, їх співіснування та положення одне відносно іншого або відносно інших. Важливим для нас є розуміння простору в контексті синергетики: його можна представити як поєднання хаосу й порядку. Це означає, що простір може формуватися самостійно (самоорганізовуватись), але може бути і організованим, а отже, порядок можливо встановлювати відповідно до певних цілей. Характеристики ж простору (довжина, структурність, співіснування, взаємодія елементів) створюють можливість апіорного впливу й на чуттєве споглядання. А оскільки простір принципово незамкнений, може переходити в простір іншої системи, бути багатопов'язаним і невичерпним, то створюються додаткові можливості для використання його впливу на особистість, що розвивається.

Отже, середовище – це частина простору, яка має аналогічні характеристики в плані самоорганізації та організації, структурності й протяжності. Це дає підстави говорити про проєктоване нами середовище (музейно-освітнє) як частину інтегрованого (музейного та освітнього) простору, що формується відповідно до цілепокладання, планування, структурування і прогнозування складових середовища.

Розкриття сутності середовища крізь призму оточення дозволяє побачити в цьому понятті більш тонкі й, отже, значущі для конструювання середовища характеристики. Термін «оточення» позначає більш близьке розташування чинників, що впливають на людину. Саме в цьому сенсі вживається поняття «навколишнє середовище», що розуміється як середовище перебування й виробничої діяльності й усього людства, і конкретної людини. У навколишньому середовищі дослідники виділяють природне (натуральне) і створене людиною (штучне) середовища.

Щодо взаємовпливу людини й середовища філософи зазначають, що людина, будучи включеною в різні системи, є носієм різних природних або соціальних якостей, але при цьому людина в середовищі, зберігаючи свою цілісність, змінюється (В. Лутай, Т. Парсонс).

Ще один підхід до визначення «середовища» орієнтує на умови, які впливають на «спосіб життя». Як справедливо помітила А. Прокопенко, «середовище людини – це не просто її оточення, а те оточення, що вона сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт, взаємодіє» [1, с.12]. А. Прокопенко вважає, що термін «середовище» відрізняється від терміна «оточення» саме реакцією людини, ступенем освоєння оточення в сенсі ефективності його присвоєння, а не тільки впливу. Тому середовище можна визначити як сукупність умов, що впливають на формування й функціонування людини в суспільстві, як предметну й людську обстановку особистості, її здібностей, потреб, інтересів, свідомості, що дозволяє розглядати особистість рівною мірою і як носія, представника середовища. Вплив середовища на особистість не прямолінійний, не примітивний. Філософи й психологи довели детермінацію, що перетворює первинні залежності, створені природними зв'язками, в інші – соціальні, які діють не менш жорстко й виразно.

У психологічному аспекті «середовище» асоціюється з чинниками, які є визначальними для розвитку і формування особистості. На рівнях «середовище – організм», «середовище – індивід», «середовище – особистість» розглядається сукупність чинників (природних: біологічні, хімічні, фізичні тощо; соціальних: спілкування, діяльність, поведінка тощо; педагогічних: виховання, навчання, освіта тощо; власне психологічних: процеси, властивості, стани тощо), які впливають на життя і діяльність людини. Взаємоз'язок середовища та індивідуального еволюційного поступу людини відображено у фундаментальних психологічних закономірностях: детермінації, розвитку, єдності розвитку психіки і діяльності.

У психології також використовують поняття «простір». Воно має той самий зміст, що у філософії, педагогіці, але відрізняється від уявлень про простір у педагогіці «розмірами»: протяжністю, довжиною тощо. Якщо в педагогіці простір використовують у контексті: «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», то в психології простір у поєднанні з особистістю – це світ її життя, це простір власних ставлень і контактів.

Якщо соціальний простір можна схарактеризувати впорядкованістю і взаємодією певних соціальних зв'язків і процесів, суспільних відношень, їх насиченістю, щільністю (у соціальному просторі взаємодіють держави, класи, партії, громадські об'єднання), то в психологічному просторі людина намагається не бути самотньою, знайти і зберегти одноподібних, людей з близькими поглядами на життя, подібними цінностями, орієнтирами, очікуваннями. Особистісний, або психологічний, простір є скоріш ціннісним середовищем, що забезпечує можливість адекватних власній природі самопроявів. Психологічний простір складається всередині простору соціального, відчуючи на собі його вплив і видозмінюючи його характеристики.

У психології, педагогіці також використовується поняття «віртуальний простір», під яким розуміють «уявний», «ілюзорний», «ірреальний», «потенційний» світ. Від віртуального світу не вимагається, щоб його довкілля сприймалось як матеріальне або здавалось таким. Необхідними є тільки легкість упізнання та інтуїтивність використання об'єктів середовища за основним призначенням.

У контексті проєктованого нами музейно-освітнього середовища велике значення мають положення віртуальної психології як сукупність настанов, що регулює взаємодію людини з віртуальним оточенням. У нашому дослідженні цей термін вживається у поєднанні із сучасними інформаційними технологіями, які створені за допомогою програмного забезпечення та комп'ютерних мереж.

Російський науковець С. Белозеров розуміє його як «постійно генеровану серверною частиною масового мережевого додатка для багатьох користувачів велику тривимірну територію (або пов'язану телепортами систему територій, які доповнюють одна одну), наповнену квазіматеріальним віртуальним середовищем, в якому «живе» багато користувачів, яке надає широкі можливості для продуктивної праці та аватар-опосередкованої життєдіяльності» [2].

Аналізуючи сутність поняття «віртуальний» автор зазначає, що існують принципові відмінності між значенням слова «віртуальний» в російськомовній та україномовній науковій літературі, яке тлумачиться як «уявний», «ілюзорний», «ірреальний», «потенційний», і значенням англійського «virtual». В англійській мові слово «virtual» означає «майже такий, однак не зовсім, не відповідний до точного об'єкта». Або «таке саме за суттю або ефектом, однак формально таким не визнане». Незважаючи на різні трактування поняття «віртуальний» у контексті створення програмного забезпечення, для освітніх потреб можна використовувати поняття «віртуальне освітнє середовище».

Під віртуальним навчальним (освітнім) середовищем розуміють весь комплекс контенту розміщених в інтернеті (тобто створених за допомогою програмного забезпечення або комп'ютерних мереж) різноманітних навчальних та інших матеріалів: курсів, як систематичних, які відповідають навчальним програмам середніх та вищих навчальних закладів, курсів підвищення класифікації тощо, так і «не програмних», випадкових, розрізневих, так званих «тренінгових», а також інформаційних матеріалів, навчального контенту на сайтах іншого (найрізноманітнішого) спрямування та в соціальних мережах. Інакше кажучи, йдеться про контент інтернету, який може бути використаний з навчальною метою (а може і не бути використаний таким чином). Той зміст (тобто ті курси і сайти), з яким працює певний суб'єкт, є його власним віртуальним освітнім простором, створеним, побудованим із доступних йому в інтернет-середовищі цеглинок [3].

На думку багатьох науковців, технологія віртуальної реальності пропонує унікальні можливості для розв'язування нових завдань інноваційної освіти, зокрема, для організації відеоконференцій, створення віртуальних класичних експериментів, створення банку

навчально-методичних матеріалів для дистанційної освіти.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що в дисертаціях сьогодні досить широко представлено різні визначення поняття «освітнє середовище». Розглянемо найбільш уживані. Освітнє середовище трактується як: «елемент соціуму, відкрита педагогічна система, яка є цілеспрямовано організованою, керованою, багатофункціональною, у межах якої учень усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність» (Н. Гонтаровська); «об'єднання трьох компонентів: природного (абіотичний, біотичний), антропогенного (техногенний, соціальний), життєвого (соціально-побутовий, рекреаційний, виробничий)» (Л. Максимова); «сукупність соціально-психологічної, педагогічної, інформаційної, технічної та інших підсистем, які забезпечують досягнення мети навчально-виховного процесу, а також сукупність матеріальних, духовних і суспільних умов здійснення освітнього процесу» (І. Карабаєва); «сукупність умов, що впливають на формування й функціонування людини в суспільстві» (Л. Макар); «педагогічний феномен, який розвивається і складається з просторово-тимчасових, соціально-культурних, діяльнісних, комунікативних, інформаційних ... факторів» (О. Керницький); «частина соціокультурного простору, зона взаємодії елементів освіти, освітніх систем, їх учасників» (Н. Крилова); «соціокультурне оточення учня, створене природним або штучним шляхом, яке включає різні види засобів і змісту освіти, що здатні забезпечити продуктивну діяльність учня» (О. Нечаєва); «природне або штучно створене оточення людини, що включає зміст і різні види засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність особистості, її освітній розвиток за допомогою створення сприятливих для цього умов» (О. Ярошинська); «система впливів і умов формування особистості згідно з певним зразком, а також система можливостей для її розвитку, що утримуються в соціальному і просторово-предметному оточенні» (В. Ясвін) тощо.

Важливим для нас є зауваження А. Минбаєвої про характеристики середовища, яке володіє інформацією, енергією, часом і прив'язаністю до простору. У ньому, окрім діяльності, велику роль відіграють образи і значущість їх для людини, прийняття або неприйняття образу [4, с. 17].

Отже, освітнє середовище – це частина освітнього простору, в якому взаємопов'язана суб'єкт-об'єктна, або суб'єкт-суб'єктна діяльність (взаємодія вчителя і учнів) вписана в архітектоніку форми, змісту, композиції, що творяться єдністю соціального (приміщення, речі, технічні засоби навчання тощо), інформаційного (починаючи від простих інструкцій з виконання якихось дій, завершуючи складним і об'ємним програмним забезпеченням), психологічного (пов'язаного із розвитком інтелектуальним, моральним, особистісним), педагогічного (освітньо-виховного), управлінського (визначеність цілей, змісту, способів взаємодії, спрямованість на результат).

Таким чином, використання терміна «освітнє середовище» в нашому дослідженні вказує на: 1) протяжність та існування предметів у просторі, необмеженому рамками приміщення (класу, школи); 2) спеціально організовані умови, які забезпечують досягнення поставлених цілей; 3) оточення як найближче довкілля, яке сприяє трансформації цілей у конкретні дії, діяльність.

Узагальнення різних аспектів (філософського, психологічного, педагогічного) визначення «освітнього середовища» дозволяє нам представити його загальні обриси (вибудувати архітектуру) таким чином: освітнє середовище – це і частина освітнього простору (обмеженого особливостями та матеріально-технічними можливостями освітніх закладів); це також інформаційно-технологічні умови для реалізації завдань і цілей профорієнтації; це і організаційно-діяльнісні впливи на учнів з метою профорієнтації.

Розкриття культурологічного аспекту середовища, в тому числі освітнього, наблизить нас до обґрунтування змісту (наповнення внутрішнім дизайном) проєктованого нами середовища.

У культурологічному сенсі «середовище» трактується як умови, які забезпечують існування і збереження тих чи інших суспільних норм і традицій, їх передавання наступним поколінням.

Культура – сукупність осмисленої творчої діяльності людей; багатофункціональна

система, що містить різноманітні аспекти людської діяльності. Культура – категорія для позначення створеного людьми штучного середовища проживання й самореалізації, яка виступає джерелом регулювання соціальної взаємодії.

Освітнє середовище – невід’ємна частина культури. Для того щоб підкреслити факт орієнтації освіти на характер і цінності культури в сучасних гуманітарних науках, при моделюванні освітніх систем, часто обговорюється принцип культуровідповідності. Наполягаючи на його існуванні, фахівці тим самим прагнуть підкреслити найтісніший зв’язок освіти із загальними процесами, що відбуваються в різних сферах культури. Цей тісний зв’язок існував завжди, при цьому факт його усвідомлення і прийняття в якості керівництва до дії – відносно недавнє надбання суспільної свідомості. Важливою характеристикою зв’язку з цим є те, що він двосторонній – будь-які зміни в культурі автоматично приводять до змін освітнього середовища, а зміни в освіті нерідко вельми істотно впливають на перебіг загальнокультурних процесів.

Аналіз культурно-суспільних явищ, в тому числі, тих, що пов’язані із трансформацією сучасного освітнього середовища, уможливорює виокремлення інших його особливостей, які необхідно враховувати і в подальшому: інтенсивний розвиток засобів комунікації; нові підходи до розуміння співвідношення робочого часу і дозвілля; зміни в умовах, знаряддях, характері праці тощо. Аналіз наведених тенденцій подальшої освітньої трансформації уможливорює розуміння необхідності створення моделей освітніх середовищ, що мають різне цільове призначення. Для розкриття сутності й змісту музейно-освітнього середовища в контексті цілей нашого дослідження нами узагальнено різні моделі освітніх середовищ, а саме:

- еколого-особистісна (В. Ясвін);
- комунікативно-орієнтована (В. Рубцов, В. Ивошина);
- антрополого-психологічна (В. Слободчиков);
- психодідактична (В. Давидов, В. Лебедева, В. Орлов);
- екопсихологічна (В. Панов);
- рефлексивно-контекстна (В. Желанова);
- модель безпечного середовища (Т. Цюман, Н. Бойчук);
- модель інноваційного середовища (А. Каташов, А. Романенко, О. Шапран);
- модель дослідницько-підтримуючого навколишнього середовища (С. Клепко);
- культурологічна (-і) модель (-і) (В. Гура, І. Колмогорова, А. Погодіна, Е. Тюрдьо).

Зупинимось детальніше на розкритті моделі дослідницько-підтримуючого навколишнього середовища та культурологічних моделях.

Як відмічає С. Клепко, провідні тенденції світової освіти пов’язані з ідеєю створення освітнього середовища, що сприяє самореалізації кожного учня. Це передусім проектування дослідницьких підтримуючих навколишніх середовищ (Study Support Environments – SSEs) замість «навчальних систем», або «навчаючих навколишніх середовищ» («instruction alsys tems» чи «learningenvironments»). Дослідницькі підтримуючі навколишні середовища (SSEs) дозволяють створити «місце для дослідження у світі навчання». Цю ідею розвивають у США щонайменше із 1971 року, і найповніше сьогодні її реалізує приватна школа Ілона Маска AdAstra [5].

Нам імпонує ідея «дослідження у процесі навчання», тому в обґрунтуванні змісту проєктованого нами музейно-освітнього середовища опиратиметься на принципи організації дослідницької, творчої, активно-пізнавальної діяльності.

Культурологічні моделі освітнього середовища цікаві для нас тим, що одним із базових понять дослідження є музей, який є культурним артефактом.

Зазначимо, що культурологічний підхід – це напрям у педагогічній практиці, в основі якого лежить принцип культуровідповідності освіти, який жодним чином не суперечить науковому змісту освіти, а доповнює його та збагачує.

В. Кремень вважає, що концепція культурологічних основ цілісності змісту освіти базується на тотожності систем освіти й культури, відображеної в моделі гуманітарної культурно-освітньої системи. Цілісність змісту освіти розглядається в єдності таких аспектів:

культурологічній сутності змісту освіти, культурологічно-особистісному підході до проєктування змісту освіти [6, с. 164].

Дуже інформативною в контексті нашого дослідження є культурологічна модель освітнього середовища, представлена у роботі В. Гури. Вона ґрунтується на культурологічному підході, що насамперед, на думку автора, покликаний подолати схематизм технократичного підходу і «повернути учневі його суттєво людські характеристики як вільної особистості, яка самовизначається і перебуває в неперервному діалозі з собою, з іншими особистостями і творами культури» [7, с. 4]. Характерними особливостями цієї моделі: а) перехід від схеми «учень – навчальні засоби – знання» до схеми «учень – культура – навчальні засоби – знання»; б) контекстна обумовленість навчального матеріалу та багаторівневості діалогових відносин усередині навчального тексту; в) введення в якості ланки системи навчання підсистеми психологічної підтримки з метою підтримки діалогових стосунків; г) задоволення інформаційно-пізнавальних потреб учнів і їх стимулювання [7, с. 11]. У структурі запропонованого культурного інформаційно-пізнавального середовища виокремлює: а) підсистему психолого-педагогічної діагностики; б) інформаційно-орієнтовну підсистему; в) інформаційно-навчальну підсистему. Взаємодія у такому середовищі забезпечується реалізацією принципів: а) діалогового спілкування; б) культурно-контекстного обґрунтування ключових понять у навчальних модулях; в) особистісного культурного розвитку.

В інших моделях культурологічний підхід до проєктування освітнього середовища представлено як: реалізацію теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для освоєння й трансляції педагогічних цінностей і технологій (І. Колмогорова); реалізацію завдань формування комунікативної компетентності в полікультурному середовищі для забезпечення практичних цілей вивчення іноземної мови (О. Тюрдьо); реалізацію ідеї про те, що важливим є формування не людини освіченої, а людини культурної, ядро якої становлять свобода, гуманність, духовність, адаптивність, здатність до самовизначення у світі культури й культурної ідентифікації, прагнення до життєтворчості, самоствердження в усіх сферах її життєдіяльності (О. Отич).

Звернення до культури пов'язане також із використанням терміна «музей» та базовим для нашого дослідження поняттям «музейно-освітнє середовище».

Музей – науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій із науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини. Складовими музейного середовища є «музейна колекція», «музейна справа», «музейний предмет», «музейний фонд». Власне, музейне середовище – це сукупність музейних предметів, що об'єднані однією або кількома спільними ознаками (музейна колекція), які є об'єктом спеціального виду наукової та культурно-освітньої діяльності та включають комплектування, зберігання, охорону та використання музеями культурних цінностей та об'єктів культурної спадщини України.

На нашу думку, суть та суспільне значення музеїв завжди залежить від їх змістового складу та типу експонатів, завдяки яким здійснюється класифікація музеїв. Звичайно, існують різні підходи до класифікації музеїв. Найбільш відомою є класифікація М. Рутинського [8]. У цій класифікації музеї поділяють на: природничі; історичні; художньо-мистецькі; науково-технічні; літературні.

Змістовий аналіз класифікації дозволяє констатувати, що музейні експонати, окрім культурного надбання і функції збереження, активно впливають на розвиток особистості, адже в музейному просторі відвідувачі не тільки збагачуються новими знаннями, але й переживають, емоційно реагують на зустріч з минулим, віртуальним.

Важливим завданням для нас було відстеження взаємозв'язку школи і музею, що вже давно розглядається основним об'єктом наукових педагогічних досліджень.

Відомий науковець у галузі музейної справи С. Майко у своїй праці «Шкільний музей як форма додаткової освіти» підкреслює важливість створення шкільних музеїв, а також акцентує увагу на головних аспектах музейного виховання у навчальних закладах. Автор

з'ясовує, що «знайомство з життям місцевих видатних осіб, традиціями сприяє формуванню в учнів громадсько – патріотичних рис, підвищенню рівня інтелекту, розвитку інтересів та здібностей» [9, с. 65].

О. Караманов у своїй статті «Музей – школа – університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному суспільстві знань» стверджує, що «ідея співпраці освіти й музею зумовлена різними аспектами, пов'язаними з їхньою інтеграцією в контексті поширення інформаційних технологій» [10, с. 44].

Узагальнення знань про освітнє і музейне середовища уможливило формулювання визначення цього поняття. Отже **музейно-освітнє середовище** – це частина інтегративного освітнього та музейного просторів, обмежена особливостями (регіональними, статусними) та матеріально-технічними можливостями освітніх закладів; спеціально створені умови (інформаційно-технологічні, методичні, дидактичні, психологічні) для реалізації цілей і завдань виховання, освіти, навчання; організаційно-педагогічні впливи (музейно-освітній процес), що опосередковують взаємопов'язану діяльність і комунікацію вчителя і учнів в оточенні музейних експонатів, предметів тощо. Складовими музейно-освітнього середовища є такі компоненти: музейне довкілля (предмети, експозиції, приміщення, обладнання); музейно-освітній процес (цілі, зміст, завдання, методи, форми, засоби, технології, методики); суб'єкти (вчитель і учні) музейно-освітньої комунікації.

У нашому дослідженні новаційний підхід полягає у: 1) інтеграції освітнього і музейного середовища в єдиний, цілісний, дієвий і динамічний конструкт із новими властивостями; 2) розробленні підходів, відборі моделей проектування музейно-освітнього середовища з наперед заданими властивостями.

Висновки. Аналіз наукової літератури засвідчив, що в сучасному педагогічному дискурсі досить широко представлено різні підходи до розуміння сутності поняття «освітнє середовище». Узагальнення різних аспектів (філософського, психологічного, педагогічного, культурологічного) визначення освітнього середовища уможливило його представлення як компонентної структури, що охоплює: частину освітнього простору (обмеженого особливостями та матеріально-технічними можливостями освітніх закладів); інформаційно-технологічні умови для реалізації завдань і цілей профорієнтації; комплекс організаційно-діяльнісних впливів на учнів для досягнення профорієнтаційних цілей.

Інтеграція знань про освітнє і музейне середовища уможливила формулювання визначення цього поняття. Складовими музейно-освітнього середовища є компоненти: музейне довкілля (предмети, експозиції, приміщення, обладнання); музейно-освітній процес (цілі, зміст, завдання, методи, форми, засоби, технології, методики); суб'єкти (вчитель і учні) музейно-освітньої комунікації. Узагальнення моделей освітніх середовищ дозволило віднести проєктоване нами музейно-освітнє середовище до інтегрованого типу: це поєднання елементів інформаційної, інноваційної, дослідницької та культурологічної моделей.

Проведені теоретичні викладки дозволять у подальшому організувати музейно-освітній процес із метою профорієнтації учнів загальноосвітніх закладів.

Список використаної літератури

1. Прокопенко А. Л. Освіта як чинник соціальних змін (методологічний аспект): дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / КНУТШ. Київ, 2007. 183 с.
2. Белозеров С. А. Виртуальные миры MMORPG: часть 1. Определение, описание, классификация. *Психология: журнал Высшей школы экономики*. 2015. Т. 12, № 1. С. 54–70.
3. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
4. Мынбаева А. К. Музейное образовательное пространство. Проектирование для развития личности: монография. Алматы: Казак университети, 2016. 157 с.
5. Клепко С. Дверні ручки і сучасне освітнє середовище: навколо дискурсу у медіа. Ч. I. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1223-dverni-ruchki-i-suchasne-osvitne-seredovishche-navkolo-diskursu-u-media-chastina-i> (дата звернення: 16.03.2020).
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2008. 213 с.
7. Гура В. В. Культурологический поход как теоретико-методологическая основа гуманизации информационных технологий обучения: автореф. дисс. ... канд пед. наук: 13.00.01. Ростов-на-Дону, 1994. 16 с.

8. Рутинський М. Й. Музеєзнавство. Київ: Знання, 2008. 428 с.
9. Майко С. М. Шкільний музей як форма додаткової освіти. *Педагогічний пошук*. Луцьк, 2017. № 2. С. 64–66.
10. Караманов О. В. Музей – школа – університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». *Освіта та педагогічна наука*. Луганськ, 2013. № 4. С. 44–50.

THE CONCEPT OF MUSEUM-EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN MODERN PEDAGOGICAL DISCOURSE

Kovach Attilo

Postgraduate Student of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education Department
Uzhhorod National University

Introduction. *The modern, constantly globalizing world requires equal partnership, cooperation of cultural and educational subjects. Here the interaction of museums and educational institutions in achieving the results reflected in the social needs for an educated, cultural, creative, and intellectual person is meant. The use of modern information technologies in all spheres of human life provides a unique opportunity to combine educational and museum environments into a single and holistic system of forming a competency-oriented individual, capable of independent search for a vital way, professional including.*

Purpose. *The article aims to highlight essence of the museum-educational environment, its structure for understanding the design features of an effective and dynamic system with given parameters, namely, the museum-educational environment for career guidance of students.*

Methods. *The applied theoretical methods: analysis of scientific literature (to identify significant and second concepts in different interpretations); generalization and systematization (to clarify and distinguish models); synthesis (combination of individual aspects of different concepts and the concept creation that reflects the essence with new possibilities); inductive inference (in the development of a concept that reflects the new essence); modeling (representation of the concept structure, system projecting with given properties).*

Results. *The article considered the concept of educational environment in the context of modern pedagogical discourse. It is analyzed the educational environment in philosophical, psychological, and pedagogical literature. The integration of knowledge about the educational and museum environment made it possible to define the museum-educational environment. The components of the museum-educational environment were: museum environment (objects, expositions, premises, equipment); museum-educational process (goals, content, tasks, methods, forms, means, technologies, methods); subjects (teacher and students) of museum-educational communication. Generalization of educational environment models allowed to refer the projected museum-educational environment to an integrated type: it is a combination of elements of information, innovation, research and cultural models. The integration of these models made it possible to design an effective and dynamic system with predefined parameters, namely, a museum-educational environment for career guidance of students.*

Originality. *The author argues that the innovative approach consists in: 1) integration of educational and museum environment into a single, integral, effective and dynamic construct with new properties; 2) development of approaches, selection of models for designing a museum-educational environment with predefined properties.*

Conclusion. *The conducted theoretical calculations further allow to organize the museum-educational process in order to provide carrer guidance to students of secondary schools.*

Key words: *environment, educational environment, virtual environment, museum, museum-educational environment, environment development.*

References

1. Prokopenko A. L. (2007). *Osvita yak chynnnyk socialjnykh zmin: (metodologichnyy aspekt)* [Education as a factor of social change: (methodological aspect)]. (Candidate's thesis). Kyiv, 183. [in Ukrainian].
2. Belozerov S. A. (2015). Virtualnye miry MMORPG: chast 1. Opredelenie, opisanie, klassifikatsiya [Virtual worlds MMORPG: part 1. Definition, description, classification]. *Psikhologiya: zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki*, 12, 1, 54–70. [in Russian].

3. Dystantsiine navchannia: psykholohichni zasady [Distance learning: psychological principles]. (2012). (*Monograph*). Kirovohrad: Imeks-LTD, 240. [in Ukrainian].
4. Mynbaeva A. K. (2016). Muzeynoe obrazovatelnoe prostranstvo. Proektirovanie dlya razvitiya lichnosti. [Museum educational space. Designing for personality development]. (*Monograph*). Almaty: Kazak universiteti, 157. [in Kazakh].
5. Klepko S. Dverni ruchky i suchasne osvithje seredovyshe: navkolo diskursu u media chastyna I [Door handles and the modern educational environment: around the discourse in the media part I]. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1223-dverni-ruchki-i-suchasne-osvitne-seredovishche-navkolo-diskursu-u-media-chastyna-i> (дата звернення: 16.03.2020) [in Ukrainian].
6. Kremen V. H. (2008). Filosofiia liudynotsentryzmu v stratehiikh osvitnoho prostoru [Philosophy of anthropocentrism in the strategies of educational space]. Kyiv: *Pedagoghichna dumka*, 213. [in Ukrainian].
7. Gura V. V. (1994). *Kulturologicheskij pokhod kak teoretiko-metodologicheskaya osnova gumanizatsii informatsionnykh tekhnologiy obucheniya* [Culturological approach as a theoretical and methodological basis for the humanization of information learning technologies]. (*Candidate's thesis*). Rostov-na-Donu, 16 [in Russian].
8. Rutynskiy M. Y. (2008). Muzeieznavstvo [Museum Studies]. Kyiv: Znannia, 428. [in Ukrainian].
9. Maiko S. M. (2017). Shkilnyi muzei yak forma dodatkovoi osvity [School Museum as a form of additional education]. *Pedahohichniy poshuk*. Lutsk, 2, 64–66. [in Ukrainian].
10. Karamanov O. V. (2013). Muzei – shkola – universytet: osoblyvosti pedahohichnoi vzaiemodii v suchasnomu «suspilstvi znan» [Museum - school - university: features of pedagogical interaction in the modern «knowledge society»]. *Osvita ta pedahohichna nauka*. Luhansk, 4, 44-50. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 17.12.2020 р.

УДК 351.851

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-3-44-54-63

МЕТОДИ І МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Ваніна Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

e-mail: nvanina.science@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8310-5139

Пашенко Тетяна Миколаївна

кандидат педагогічних наук

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

e-mail: tantarena@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7629-7870

У статті проаналізовано підходи до оцінювання якості фахової передвищої освіти, законодавчу базу та стандарти, які використовуються при оцінюванні якості підготовки фахівців передвищої освіти в навчальних закладах України. Розкрито необхідність в інноваційних підходах оцінювання якості освіти при реформуванні вищої школи України. Досліджено рівні забезпечення якості освіти. Висвітлено рекомендації для порівняння української системи фахової передвищої освіти з національними системами освіти європейських країн, напрямки вдосконалення систем забезпечення якості фахової передвищої освіти для розроблення проекту створення зразкових фондів оцінних засобів і технологій. Запропоновано впроваджувати сучасні (інноваційні) методики і методи оцінювання якості фахової передвищої освіти в сучасних ринкових умовах.

Ключові слова: фахова передвища освіта, якість освіти, командна праця, case-study, інновації, компетентність, інформаційні технології, проектне навчання, контекстне навчання, міждисциплінарне навчання.

Постановка проблеми. Актуальність матеріалу, викладеного в статті, обумовлена тим, що зміни в соціально-економічній, політичній, культурній обстановці в світі, приєднання України до Болонської декларації, входження в єдиний Європейський освітній простір потребують реформування всієї системи української освіти. Сучасні реалії висувають нові вимоги до якості освіти, зокрема, універсальності підготовки випускників навчальних закладів, їх адаптації до соціальних умов, особистісної орієнтованості навчального процесу в забезпеченні сталого людського розвитку. Істотно зросла потреба в підвищенні об'єктивності оцінки як змісту, так і якості освіти.